

ศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความ
เสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) : กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครู
ประถมศึกษา ในโครงการครูรักถิ่น*

THE STUDY TO REDUCE EDUCATIONAL INEQUALITIES IN POOR AND UNDERPRIVILEGED
CHILDREN IN EQUITABLE EDUCATIONAL FUND (EEF): CASE OF LEARNING MANAGEMENT
OF SOCIAL STUDIES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN
THE KRURAKTHIN PROJECT

ชลวิทย์ เจียรจิตต์, พิมพ์ตะวัน จันทัน (Corresponding Author),
วิไลลักษณ์ ลังกา, สรสนธ์ รังสิยานนท์, อัญชลี ศรีกลชาญ,
สุวิมล เฮงพัฒนา และ ประภาภรณ์ โรจน์ศิริรัตน์

Cholvit Jearajit, Pimtawan Jantan (Corresponding Author),
Wilailak Langka, Sorasun Rungsiyanont, Anchalee Srikolchan,
Suwimon Hengpatana and Prapaporn Rojsiriruch

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

Email: pimtawan.viewy@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการยกระดับศักยภาพการ
ดำเนินงานกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการส่งเสริมด้าน
การศึกษาในกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) 2) ศึกษา
แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเป้าประสงค์การผลิตครู
ประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่น ด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็ก
ยากจนและด้อยโอกาสและด้านการวัดและประเมินผล งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการค้นคว้าวิจัย
เชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างใช้
การเลือกแบบเจาะจง คือ ผู้บริหาร บุคลากร จากกองทุนความเสมอภาคทางการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิและ
ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านการศึกษา จำนวน 26 คน ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของ กสศ. ในการ
สนับสนุนด้านการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำโดยการให้ทุนการศึกษาและสร้างโอกาสทางการศึกษาให้เด็ก
ยากจนและด้อยโอกาส การจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ของครูประถมศึกษาโดยการเข้าใจและให้โอกาสใน
การเรียนรู้แก่ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยใช้
ท้องถิ่นเป็นฐานใช้สื่อที่หาได้ง่ายและมีวิธีการประเมินผลที่ชัดเจน

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา; การจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา; เด็กยากจน
และด้อยโอกาส

* Received November 24, 2023; Revised December 13, 2023; Accepted December 26, 2023

ABSTRACT

This research article is part of my research. A Study on the Guidelines for Enhancing the Operational Potential of the Equitable Education Fund (EEF) aims to: 1) promote education in poor and underprivileged children of the Equitable Education Fund. 2) The way of learning management of primary school teachers in the Krurakthin Project consisted of three parts; objective of creating primary school teachers to teach social studies subjects in the local area, learning social studies in poor and underprivileged children, and evaluation. This research is qualitative; the methodologies used are in-depth interviews and semi-structured interviews. The sample used in purposive sampling were experts and expert educational academics, including 26 people. Results found that: 1) the operation of EEF in support of education reduces inequality by providing scholarships and creating educational opportunities for poor and underprivileged children in social studies teaching in primary school teachers understanding and providing learning opportunities for students. Set clear objectives. Develop citizenship skills. Organize the learning process using local areas as a base. Use media that are easily available and have a clear evaluation method.

Keywords; Inequalities in poor and underprivileged; Learning management of social studies of primary school teachers; Poor and underprivileged

บทนำ

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา กลายเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทยเนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ซึ่งจากแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในยุทธศาสตร์ที่ 3 เป็นเรื่องของการพัฒนามนุษย์และเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาคนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติในการเป็นกลไกขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวสู่การพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง (ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580) สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและจากข้อมูลของ กสศ.พบว่า มีเด็กและเยาวชนอายุ 3-14 ปีจำนวนกว่า 2.5 ล้านคนอยู่ภายใต้เส้นความยากจน รายได้ครัวเรือนของเด็กยากจนพิเศษอยู่ที่ 1,044 บาทต่อเดือน การจัดการศึกษาจึงเป็นกลไกในการสร้างโอกาสให้เด็กและเยาวชนจึงควรเพิ่มทุนมนุษย์ด้วยหลักประกันทางการศึกษา เพราะการศึกษาคือจุดเริ่มต้นของทักษะแรงงานและเพิ่มโอกาสสร้างสมรรถนะที่เข้มแข็งในการแข่งขัน ซึ่งจากผลการวิจัยเรื่อง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นปัญหารากฐานรากที่ส่งผลต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่รวมถึงโอกาสในการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือการที่สังคมเลือกปฏิบัติ มีความไม่เท่าเทียมกันทั้งเพศทั้งรายได้และทรัพย์สิน

กฎเกณฑ์สำคัญที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างยั่งยืน คือการมีระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นลูกใคร จะเกิดมาในครอบครัวแบบใดก็ตาม ถ้ามีความมุ่งมั่นตั้งใจ ควรต้องได้เรียนจนสุดความสามารถโดยไม่ต้องกังวลฐานะทางครอบครัว

จากปัญหาคือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) ได้เสนอให้รัฐบาลจัดตั้ง กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ขึ้นมา ในปี พ.ศ. 2561 สืบเนื่องจากรายงาน ที่พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของระบบการศึกษาที่จำเป็นต้อง

ปฏิรูปให้บรรลุผลสำเร็จ การจัดตั้งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาขึ้นเป็นกลไกใหม่ เพื่อช่วยเร่งการปฏิรูปในด้านนี้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยบทบาทของอำนาจหน้าที่ และข้อจำกัดของกำลังงบประมาณ เมื่อเปรียบเทียบกับขนาดของปัญหาความเหลื่อมล้ำ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาจึงมีบทบาทเป็นกลไกเหนี่ยวนำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิรูประบบการศึกษา ในจุดที่จะส่งผลแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงระบบรวมไปกับการช่วยเหลือกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ยากลำบากที่สุดตามความคาดหวังของสังคม ดังนั้นการพัฒนาการศึกษาจึงเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กไทยที่จะทำหน้าที่ขับเคลื่อนและพัฒนาสังคม รวมถึงเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตอันใกล้ ซึ่งกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษามีทุนครุรักษ์ถิ่นที่ให้ทุนการศึกษาและจัดโครงการวางแผน คัดกรอง ติดตามและประเมินผล สร้างโอกาสให้นักเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารและห่างไกลความเจริญที่มีศักยภาพในการเรียนและความมุ่งมั่นตั้งใจ ทุนการศึกษาเพื่อศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยผลิตครูในเครือโดยเป็นการสร้างโอกาสและยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่เยาวชนที่ด้อยโอกาสและขาดแคลนได้มีโอกาสในการยกระดับชีวิตตนเองและกลับไปพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้ระบุถึงการพัฒนาการศึกษาแบบองค์รวมโดยการพัฒนาร่วมกันระหว่างท้องถิ่น ชุมชน ให้ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาและยกระดับการศึกษา เพื่อสร้างสรรค์พลเมืองที่เป็นกำลังสำคัญของชาติยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

วิชาสังคมศึกษา เป็นวิชาที่ประกอบด้วย 5 สาขการเรียนรู้ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมืองและศาสนา มีเป้าประสงค์ในการสร้างนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมประเทศชาติและโลก โดยโครงการครุรักษ์ถิ่นนั้นได้ผลิตครูประถมศึกษา โดยวิชาสังคมศึกษานั้นเป็นวิชาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ครูต้องสอนทั้งความรู้และทักษะ เพื่อวางรากฐานของพลเมืองในการมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายยุทธศาสตร์ชาติ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) โดยมีขอบเขตศึกษาการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ในโครงการครุรักษ์ถิ่น ในมิติของเป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาสและด้านการวัดและประเมินผล เพื่อเป็นประโยชน์แก่ครูประถมศึกษาที่สอนวิชาสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาสทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการส่งเสริมด้านการศึกษาในกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)
2. ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่น ด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาสและด้านการวัดและประเมินผล

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary analysis) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเอกสารและนำมาวิเคราะห์โดยการค้นคว้าวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary analysis) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา ในเรื่องของการสนับสนุนด้านการศึกษา โดยการวางแผน จัดสรรงบประมาณและดำเนินโครงการต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้บริหาร บุคลากร จากกองทุนความเสมอภาคทางการศึกษาที่ดำเนินการด้านการศึกษาและผู้อำนวยการที่ทำหน้าที่ดูแลโครงการครูรักถิ่น จำนวน 18 คน ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านการศึกษา จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้น 26 คน

ขั้นที่ 3 ดำเนินการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structure Interview) ในกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร บุคลากร จากกองทุนความเสมอภาคทางการศึกษาที่ดำเนินการด้านการศึกษาและผู้อำนวยการที่ทำหน้าที่ดูแลโครงการครูรักถิ่น รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการด้านการศึกษา ที่สามารถให้ข้อมูลเรื่องการพัฒนาทางการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในประเด็นคำถามเรื่อง การส่งเสริมด้านการศึกษาในกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาสเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

ขั้นที่ 4 สรุปผลการวิจัย โดยการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์และสังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลเป็น 2 ข้อ คือ การส่งเสริมด้านการศึกษาในกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

ขั้นที่ 5 อภิปรายและรายงานผล

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) : กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ในโครงการครูรักถิ่น ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. ผลการส่งเสริมด้านการศึกษาในกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) จากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถสรุปได้ ดังนี้

1.1 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาตามหลัก POSDCORB

P - Planning การวางแผน: กสศ. มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐในกำกับของฝ่ายบริหาร ที่อยู่ภายใต้การดูแลของนายกรัฐมนตรี มีภารกิจในการช่วยเหลือดูแลกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ หรือด้อยโอกาสนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยแรงงานให้ได้รับโอกาสทางการศึกษา การบริหารกองทุนดำเนินการโดยคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ จำนวน 17 คน ประกอบด้วย ประธานผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นอิสระและผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีสำนักงานกองทุนฯ เป็นฝ่ายปฏิบัติการ มีการตรวจสอบจากคณะกรรมการประเมินผล คณะกรรมการตรวจสอบภายในและภายนอกที่เป็นอิสระ รวมทั้งต้องจัดทำรายงานเสนอต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาเป็นประจำทุกปี

O - Organizing การจัดองค์กร: มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลดำเนินงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาขึ้น โดยสำนักนายกรัฐมนตรี โดยมีหน้าที่และอำนาจนั้นคือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของกองทุน รายงานข้อจำกัดหรืออุปสรรคของการดำเนินกิจการของกองทุน ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุน และรายงานผลการปฏิบัติงานพร้อม

ทั้งข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการในทุกรอบการประเมิน นอกจากนี้ยังได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายใน เพื่อเป็นการตรวจสอบภายในและรายงานผลการตรวจสอบโดยตรงต่อคณะกรรมการ

S - Staffing การจัดบุคลากรปฏิบัติงาน: มีการจัดบุคลากรในการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคลากรและความเชี่ยวชาญในการดำเนินงานรวมถึงการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

D - Directing การอำนวยการ: การดำเนินงาน และคณะทำงานของ กสศ. จะประกอบไปด้วย ผู้จัดการสำนักงาน และกลุ่มภารกิจด้านบริหารองค์กร ซึ่งได้แก่ ฝ่ายทรัพยากรบุคคล และสำนักผู้จัดการซึ่งประกอบด้วย ผู้ช่วยผู้จัดการ ที่มีหน้าที่ในการช่วยผู้จัดการให้การควบคุม กำกับ และดูแลการดำเนินงานของคณะทำงาน ได้แก่ กลุ่มภารกิจด้านระบบงานองค์กร สำนักธรรมาภิบาลและบริหารทั่วไป สำนักบริหารกลยุทธ์ งบประมาณ และการเงิน และสำนักเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มภารกิจมุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมาย สำนักพัฒนาหลักประกันโอกาสทางการศึกษา สำนักพัฒนาคุณภาพครูและสถานศึกษา สำนักพัฒนานวัตกรรมเพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ และกลุ่มภารกิจมุ่งเน้นกลยุทธ์ ประกอบด้วยสำนักพัฒนาการเรียนรู้เชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา และสำนักสื่อสารสาธารณะและระดมความช่วยเหลือ

C - Coordinating การประสานงาน: มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พม. ศธ. อปท. ในการส่งต่อข้อมูลและเพื่อให้การช่วยเหลือแก่เยาวชนที่ด้อยโอกาสและขาดแคลน

R - Reporting การรายงาน: มีการจัดทำรายงานการดำเนินงานประจำปีโดยได้แสดงถึงผลของการดำเนินงานของโครงการและงบประมาณในการดำเนินงานต่าง ๆ

B - Budgeting การงบประมาณ: งบประมาณที่ กสศ. ได้รับมีการจัดสรรไปยังเด็กยากจนและด้อยโอกาสยังไม่เพียงพอ ซึ่งจำนวนงบประมาณกับจำนวนนักเรียนยากจนด้อยโอกาสมีสัดส่วนที่ต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น งบประมาณที่ กสศ. ได้รับ ห้าพันล้านบาท จาก สองหมื่นล้านบาท ก็ประมาณ 1 ใน 5 ซึ่งทำให้ กสศ. ดูแลได้เพียงแค่ 1 ใน 4 ของทรัพยากร เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กยากจนของสังกัดต่าง ๆ

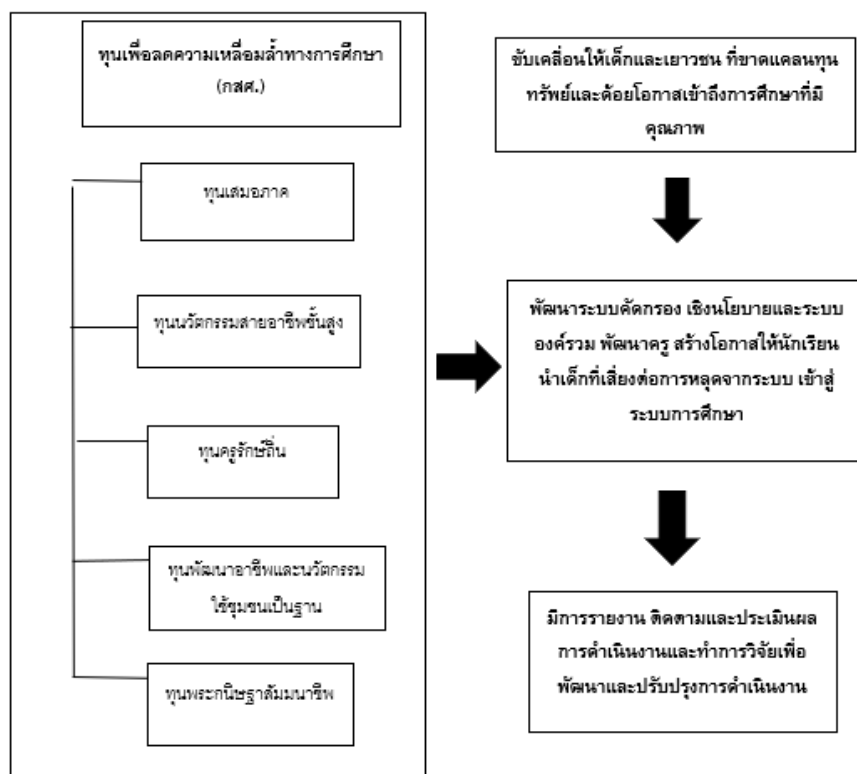
1.2 การดำเนินงานของ กสศ. ในการสนับสนุนด้านการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษามีหน้าที่หลักในการดูแลเด็กกลุ่มยากจนและด้อยโอกาสในการจัดสรรทุนสร้างโอกาส ประกอบด้วย ทุนเสมอภาค ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง ทุนครูรักถิ่น ทุนพัฒนาอาชีพและนวัตกรรมใช้ชุมชนเป็นฐาน ทุนพระกนิษฐาสัมมาชีพ มีหน้าที่เป็นกองทุนที่ส่งเสริมช่วยเหลือ ติดตามและดำเนินงานนำเด็กที่หลุดออกจากระบบเข้าสู่ระบบการศึกษา โดยจะมีการส่งต่อไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในด้านการศึกษาจะส่งต่อไปที่กระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้นำเด็กเข้าสู่ระบบ โดยในการลดความเหลื่อมล้ำกับเด็กและเยาวชนจากการสัมภาษณ์ พบว่า เส้นทางระบบหลักประกันโอกาสทางการศึกษา กสศ. ก็จะดูแลตั้งแต่อนุบาล ระดับประถมศึกษา จนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น คือ ม.3 หลังจากนั้นมีการส่งต่อให้ กยศ. เป็นผู้ดูแล ให้เด็กได้รับการศึกษาระดับสูง จนถึงระดับการสอบเข้า TCAS ซึ่งก็มีการบูรณาการกับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการส่งต่อให้เด็กได้รับทุนจากมหาวิทยาลัย โดยหลักการในการทำงานของกสศ. มีกระบวนการการคัดกรองนักเรียนยากจน ด้วยวิธีการวัดรายได้ทางอ้อม Proxy Mean Test : PMT ประเภทที่ 1 ข้อมูลรายได้เฉลี่ยสมาชิกครัวเรือน (ไม่เกิน 3,000 บาท/คน/เดือน) ประเภทที่ 2 ข้อมูลสถานะครัวเรือน ข้อมูลทั้ง 2 ประเภทจะถูกประมวลผลด้วยวิธีการวัดรายได้ทางอ้อม (PMT) เพื่อหาคะแนนความยากจนของนักเรียนแต่ละคน โดยมีเกณฑ์ดังนี้ กลุ่มสีแดง เด็กที่ยากจนที่สุดร้อยละ 15 ของประเทศ กลุ่มนี้ กสศ. โอนเงินให้โดยตรงไปที่ครอบครัว กลุ่มสีเขียว ประมาณ 5 หน่วยงาน สฟฐ อปท. ตชด. สข. แล้วก็จะมีการกรุงเทพมหานครด้วยในปีหน่วยงานเหล่านี้ก็จะสามารถดำเนินการช่วยเหลือได้ด้วยเงินของหน่วยงานเอง กลุ่มสีเหลือง คือ กลุ่มที่กสศ.

ยังมีงบประมาณไปไม่ถึง รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีเด็กอีกประมาณ 7 แสนคน แต่ยังไม่มีหน่วยงานไหนได้รับงบประมาณในการดูแลเด็กกลุ่มนี้ ซึ่งจากการทำงาน กสศ. ดูแลงบประมาณเด็กส่วนหนึ่ง ส่งให้หน่วยงานต่าง ๆ ดูแลส่วนหนึ่ง และแจ้งให้รัฐบาลทราบว่ายังไม่มีหน่วยงานใดมาดูแลเด็กอีกกลุ่มหนึ่ง แต่ในปัจจุบันกำลังรอการตัดสินใจของรัฐบาลที่จะดูแลคนกลุ่มนี้ได้ครอบคลุมขึ้นถึงเส้นความยากจน

ขั้นตอนการดำเนินงานโดยเริ่มจากการคัดกรองของ กสศ. อาศัยการคัดกรองรายได้ทางอ้อมในการคัดกรองความยากจน จะมีการให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข มีการติดตามการมาเรียน มีการส่งต่อการศึกษาให้สูงขึ้น ปัจจุบันการทำงานมีการทำงานต้นสังกัด 6 สังกัด มีการให้คุณครูเดินเยี่ยมบ้าน มีเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจสอบความยากจนและข้อมูล มีเกณฑ์ในการคัดกรองความยากจนทั้งหมดนำมาประเมินผล กสศ. ร่วมออกแบบกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการออกแบบกระบวนการทั้งหมดโดยในกระบวนการออกแบบแบบนี้ มีกระบวนการที่ร่วมออกแบบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในตอนนี้มีความพยายามทำโมเดลเส้นความยากจนระดับจังหวัดหรือระดับอำเภอ โดยมีการจัดเรียง ซึ่งบางปีได้ยากจนจริง ๆ มีงบประมาณไม่เพียงพอ บางปีเกณฑ์ตัดเกณฑ์ 60-100 เพราะงบประมาณไม่เพียงพอเป็นข้อจำกัดในการทำงานทุกปี จึงเป็นการคัดกรองรายได้ทางอ้อมในการคัดกรองความยากจน จะมีการให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข มีการติดตามการมาเรียน มีการส่งต่อการศึกษาให้สูงขึ้น ปัจจุบันการทำงานมีการทำงานต้นสังกัด 6 สังกัด มีการให้คุณครูเดินเยี่ยมบ้าน มีเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจสอบความยากจนและข้อมูล มีเกณฑ์ในการคัดกรองความยากจนทั้งหมดมาประเมินผล สำหรับในหน้าที่ที่ครูเยี่ยมบ้านจะการทำงานกับต้นสังกัด โดยดูว่ามีเด็กยากจนที่ไหนบ้างผ่านการถ่ายรูปบ้านเป็นส่วนที่ กสศ. ร่วมออกแบบกับหน่วยงานภาคีเครือข่ายในการออกแบบกระบวนการทั้งหมดโดยในกระบวนการออกแบบแบบนี้ มีกระบวนการที่ร่วมออกแบบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หลายครั้งที่ครูไปเยี่ยมบ้าน จะมีเกณฑ์ในการคัดกรองความยากจนในการวัดรายได้ทางอ้อมผ่านจำนวนคนก็จำนวน โดยในงานวิจัยต่างประเทศ จะพบว่ามีความบิดเบี้ยวของข้อมูล ทำให้ กสศ. ร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีการพัฒนาเกณฑ์ที่เป็นตัวบ่งชี้สถานะความยากจนนั้นมี 8 เกณฑ์ อาทิ ครอบครัวพึ่งพิง การอยู่อาศัย ลักษณะที่อยู่อาศัย ที่ดินทำการเกษตร แหล่งน้ำดื่ม แหล่งไฟฟ้า ยานพาหนะ และของใช้ในครัวเรือน โดยทั้ง 8 เกณฑ์ หลังจากนั้นเอามาประมวลผลทางสถิติ มีการประมวลผลด้วยวิธีการทำสถิติเพื่อหาคะแนนความยากจนของนักเรียนแต่ละคนตามเส้นความยากจน ในตอนนี้มีความพยายามทำโมเดลเส้นความยากจนระดับจังหวัดหรือระดับอำเภอสามารถสรุปแนวทางการดำเนินงานของ กสศ. ในการสนับสนุนด้านการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ได้วางแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ สรุปการดำเนินงานของ กสศ.ในการลดความเหลื่อมล้ำ

2. ผลของแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่น ด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาสและด้านการวัดและประเมินผล จากการสัมภาษณ์ผู้จัดการโครงการและนักวิชาการการศึกษาที่ทำงานร่วมในโครงการครูรักถิ่น มีดังนี้

2.1 ด้านเป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่น

โครงการครูรักถิ่นมีเป้าประสงค์ในการให้ทุนผลิตครูแก่นักเรียนในภูมิภาคต่างๆในท้องถิ่นที่ขาดแคลนครูทั่วประเทศ เป็นทุนสร้างโอกาสให้เด็กนักเรียนในพื้นที่ขาดแคลน ห่างไกลในหลากหลายสาขาวิชาเพื่อกลับไปพัฒนาโรงเรียนในชุมชนบ้านเกิด โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เพื่อพัฒนาและสร้างโอกาสให้นักเรียน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (กคศ.) สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา และ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) โดยในการจัดตั้งโครงการดังกล่าว ถือเป็นโครงการที่สนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาที่มีหน้าที่ผลิตและพัฒนาครูกว่า 15 แห่งทั่วประเทศ เนื่องจากการวิเคราะห์ของคณะวิจัยธนาคารโลก ร่วมกับการสอบทานฐานข้อมูล สพฐ. พบว่าประเทศไทยมีโรงเรียนราว 2,000 แห่ง ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและไม่อาจจะควบรวมได้ (Protected School หรือ Standalone) ประกอบด้วย โรงเรียนในพื้นที่สูง โรงเรียนตามแนวชายขอบ โรงเรียนที่ตั้งอยู่บนเกาะแก่งและโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย ซึ่งเกิดจากโรงเรียนเหล่านี้ไม่มีครูเข้าไปบรรจุอย่างเพียงพอและขาดครูที่ประจำการอยู่ยาวนาน เนื่องจากสภาพทางทางภูมิศาสตร์กายภาพ ตำแหน่งที่ตั้งที่ยากต่อการเดินทาง

แต่ในพื้นที่เหล่านี้ยังมีเด็กที่ต้องการการศึกษา ต้องการครูในทุกสาขาวิชามาเพื่อสอน พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต เป้าประสงค์ของโครงการครูรักถิ่น จึงมุ่งในการสร้างโอกาสในการผลิตครูรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพในการกลับไปพัฒนาท้องถิ่นบ้านเกิด โดยการคัดเลือกเด็กนักเรียนที่มีศักยภาพในการเป็นครูและต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาตรี เพื่อศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยในสถาบันผลิตครูชั้นนำที่เป็นเครือข่าย

ครูประถมศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญในโครงการผลิต ครูประถมศึกษาต้องทำการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะการสอนวิชาสังคมศึกษาที่มีสาระการเรียนรู้ทั้ง ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลธรรมและจริยธรรม ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำรงชีวิต โดยเนื้อหาที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต้องเรียนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับพื้นฐานการดำรงชีวิตที่เป็นเรื่องใกล้ตัวและสามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถสรุปเป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่นได้ 2 มิติ ได้ดังนี้

มิติที่ 1 เพิ่มพูนมนุษย์ด้วยหลักประกันโอกาสทางการศึกษา ให้เด็กยากจนแต่มีศักยภาพได้มีโอกาสและหลักประกันการได้รับโอกาสทางการศึกษาจนถึงระดับมหาวิทยาลัยในโครงการผลิตครูรักถิ่น เนื่องจากเยาวชนที่อยู่ในครอบครัวฐานะยากจนในปี 2564 มีเพียงร้อยละ 11 เท่านั้นที่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย

มิติที่ 2 หลังจบการศึกษา ครูรักถิ่นต้องกลับไปทำการสอนที่โรงเรียนในท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาต้องจัดแบบบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นในรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อให้นักเรียนรู้สึกรักและหวงแหนบ้านเกิด ท้องถิ่นกำเนิดนำมาบูรณาการสู่การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดและตกตะกอนองค์ความรู้ พร้อมกับการมีสมรรถนะความเป็นพลเมืองดีตามเป้าประสงค์ของรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

2.2 ด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาส

การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาสนั้น ด้วยข้อจำกัดในเรื่องโอกาสการเข้าถึงสื่อและเทคโนโลยีและด้วยลักษณะทางกายภาพในพื้นที่ที่ห่างไกลแนวทางการจัดการเรียนการสอนจึงควรเป็นลักษณะของการบูรณาการและสร้างองค์ความรู้ในท้องถิ่น ครูต้องพยายามหิยบายทรัพยากรในท้องถิ่นมาเป็นสื่อการเรียนการสอนและแหล่งการเรียนรู้ มีแนวทางการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

2.2.1 มีการวิเคราะห์ผู้เรียน ปัญหาและอุปสรรค เข้าใจถึงความแตกต่างของผู้เรียนและโอกาสในการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้และความจำเป็นด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต

2.2.2 การวางแผนการกำหนดจุดประสงค์ ออกแบบขอบเขตเนื้อหา สาระการเรียนรู้ สื่อการสอนและการวัดประเมินผล ต้องมีความสอดคล้องกันและกำหนดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางฯและเน้นการพัฒนาผู้เรียนสู่ความเป็นพลเมืองดีของสังคมประเทศชาติและโลก

2.2.3 รูปแบบการเรียนการสอนในแต่ละสาระการเรียนรู้เน้นการบูรณาการเนื้อหา ร่วมกับท้องถิ่น จัดกิจกรรมโดยใช้สื่อในท้องถิ่นหรือสื่อที่นักเรียนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่ต้องใช้เงินจำนวนมากในการซื้อหา เน้นให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางฯ เน้นการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในลักษณะที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ร่วมกับการบูรณาการเทคนิคการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้นักเรียน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ตามโอกาสและศักยภาพที่แตกต่างกันของผู้เรียน

2.2.4 ผลลัพธ์การเรียนรู้นอกจากประเมินองค์ความรู้แล้ว ควรมีการประเมินทักษะและเจตคติให้ผู้เรียนได้มีผลลัพธ์การเรียนรู้ครบถ้วนตามที่ตั้งเป้าประสงค์ไว้ นอกจากนี้ยังควรมีการประเมินเป็นระยะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาเป็นสมรรถนะการเรียนรู้เฉพาะ

2.3 ด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนควรมีการเลือกวิธีวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา อาจทำการประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Assessment) หรือการวัดประเมินสรุปผล (Summative Assessment)

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) : กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ในโครงการครูรักถิ่น มีผลการศึกษาใน 2 ประเด็น คือ 1. การส่งเสริมด้านการศึกษาในกลุ่มเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ประกอบด้วย การวิเคราะห์การบริหารงานของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาตามหลัก POSDCORB และการดำเนินงานของ กสศ. ในการสนับสนุนด้านการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ 2. แนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านเป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่น ด้านการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาสและด้านการวัดและประเมินผล ประกอบด้วย เป้าประสงค์การผลิตครูประถมศึกษาที่สอนรายวิชาสังคมศึกษาเพื่อท้องถิ่นและ การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับเด็กยากจนและด้อยโอกาส จากผลการศึกษาพบข้อสังเกตในเรื่องการเพิ่มทุนมนุษย์ด้วยหลักประกันโอกาสทางการศึกษา ให้เด็กยากจนแต่มีศักยภาพได้มีโอกาสและหลักประกันการได้รับโอกาสทางการศึกษาจนถึงระดับมหาวิทยาลัยในโครงการครูรักถิ่น ที่มุ่งให้เด็กยากจนและด้อยโอกาส ที่มีความตั้งใจและศักยภาพในการเรียนรู้ได้มีโอกาสรับการศึกษาที่มีศักยภาพ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม ที่อธิบายในเรื่องของการอธิบายพัฒนาการของผู้เรียนและการเรียนการสอนว่า การเรียนรู้ควรมีทั้ง 3 ด้านทั้งร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ต้องเน้นที่กระบวนการเริ่มตั้งแต่ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และประเมินค่า ซึ่งผู้เรียนต้องเปี่ยมไปด้วยความตั้งใจและศักยภาพในการเรียนรู้และถ้าได้รับโอกาสทางการศึกษาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองไปสู่การบรรลุผลตามที่คาดหวังได้ในอนาคตตามลำดับขั้นการเรียนรู้

องค์ความรู้วิจัย

จากงานวิจัยเรื่อง ศึกษาการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในเด็กยากจนและด้อยโอกาสของกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) : กรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษาในโครงการครูรักถิ่น ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ได้เป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพสังเคราะห์องค์ความรู้การจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษาในเด็กยากจนและด้อยโอกาส

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาของครูประถมศึกษาในโครงการทุนครูรักถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นภาพกลไกการดำเนินงาน เป้าประสงค์และแนวทางการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในท้องถิ่นแต่ละที่นั้นล้วนมีข้อจำกัดเรื่องอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ครูที่สอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษานั้นจึงต้องเลือกนำแนวทางที่จะนำไปบูรณาการให้เกิดองค์ความรู้ตามจุดประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยสนใจศึกษาเพิ่มเติมในมิติการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนของครูสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

บรรณานุกรม

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2561). พระราชบัญญัติ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา พ.ศ.2561. กองทุนฯ. แหล่งที่มา: <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2022/04/eef-GovernmentGazette.pdf>.
- _____. (2566). รายงานฉบับพิเศษ:หลักประกันโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับถึงอุดมศึกษาโดย กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. กองทุนฯ. <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2023/11/EEF-2023-educational-opportunity-report.pdf>
- _____. (2566). แผนกลยุทธ์ กสศ. 2565-2567 ปลดล็อกความเหลื่อมล้ำเหี่ยวนำความร่วมมือ. จาก <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2022/04/EEF-Strategic-Plan-2022-2024.pdf>.
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. (เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก). สืบค้นจาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- รัชวดี แสงมเหษณ์. (2560). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น. *วารสาร รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 33-66.
- Bloom. (1956). Taxonomy of Educational Objectives. Handbook: The Cognitive Domain.